

את מקום השטר שהוא **בשילי**, ואף על גב דמימסרן לכו מילי שנצטויתם בכתובתו בהיני [שם מקום].

וכי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואף על גב דמימסרן לכו מילי בשילי. הרי שצריך לכתוב בשטר את המקום בו הוא נכתב, ועל זה המשנה מדברת שאם שינה את המקום, הגט פסול.

אמר רב יהודה אמר שמואל: משנתנו 9-ב הפוסלת גט שלא נכתב לשום המלכות, זו דברי רבי מאיר.

אבל חכמים אומרים: אפילו לא כתב את התאריך בגט אלא לשם סנטר שבעיר, זקן הממונה על קביעת גבולות השדות של אנשי העיר, אם כתב את התאריך בגט לפי מנין שנות כהונתו, הרי זו מגורשת, לפי שאין צריך לכתוב לשום המלכות.⁽⁹¹⁾

ההוא גיטא דהוה כתיב ביה את התאריך לשם איסטנדרא השלטון ד"בשכר" [שם מקום], שהיה עבדו של המלך של המדינה.

לכך צריכא. הוצרכה המשנה להשמיענו את כל האופנים האלו, שבכולם הגט פסול.

שנינו במשנה: היה כמזרח וכתב במערב.

והינן בה: מאן? מי הוא זה שהיה כמזרח, וכתב הסופר שהוא במערב?

אילימא שהיה הבעל כמזרח, ושינה הסופר את מקומו, וכתב שהוא נמצא במערב, אם כן, היינו "שינה שמו ושמה, ושם עירו ושם עירה" שבהמשך המשנה, שאם שינה שם עירו של הבעל, הגט פסול, וכל החומרות נוהגות בה, ואם כן, מדוע צריכה המשנה לכתוב זאת פעמיים?⁽⁸⁹⁾

אלא לאו, בהכרח, שהיה הסופר כמזרח בשעת כתיבת הגט, וכתב שהגט נכתב "במערב".⁽⁹⁰⁾

וכדאמר להו רב לספריה, לסופרים שבעירו, וכן אמר להו רב הונא לספריה:

כי יתביתו, כאשר אתם כותבים שטר בשעה שאתם יושבים בשילי [שם מקום] כתובו

העדים שיכתוב את מקום העדים החותמים על הגט, כדי שיוכלו להזים אותם ש"עמנו הייתם באותו היום במקום אחר", אלא אורחא דמילתא נקט, שמן הסתם העדים חותמים במקום כתיבת הגט על ידי הסופר. אבל אין קפידא שיכתוב את מקום כתיבת הגט, ויכול הסופר לכתוב את הגט כאן ולכתוב את מקום העדים שהוא במקום אחר, ולשולחו לשם. יבמות [צא ב] תוד"ה היה.

91. כן כתב רש"י. ותוס' הביאו מרבי אלחנן שדוקא בסנטר העיר מכשירים חכמים, לפי שהוא ממלכות העיר אבל לשם מלכות אחרת גם לחכמים אסור לגרש בו. תוד"ה זו.

מצינו שהיו ישראל מונין בכל הגולה לפי המלכות של יון. תוד"ה מפני.

89. לכאורה, היה אפשר לתרץ ששינה שם עירו היינו מקום דירתו, ו"היה כמזרח" היינו מקום עמידת הבעל בעת כתיבת הגט, שהרי גם לפי התירוף דקאי אסופר, היינו מקום עמידתו בשעת הכתיבה. ומשמע מזה שאין צריך לכתוב בגט מקום עמידת הבעל, רק מקום עיקר דירתו. וכן בכל גיטין הבאין ממדינת הים לא כותבים מקום עמידת האשה, שהרי מי יודע באיזה מקום היא עומדת עתה, והוא הדין בבעל נמי. תוד"ה ושם.

90. לאו דוקא הסופר, אלא עיקר הקפידא על

מכולם, ובושה היא למלך שמכל שאר המשרתים מזכירים דוקא אותו.

אבל **הבא**, בשלטון של בשכר, **שביחא להו מילתא** כבוד הוא למלכות שמזכירים אותו, לפי ששלטונו חשוב.

אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב:

משנתנו, הפוסלת לגמרי גט שלא נכתב לשם המלכות, עד כדי כך שהולד מהבעל השני שנישאה לו בגט כזה הוא ממזר, זו דברי רבי מאיר.

אבל חכמים אומרים: אמנם הגט פסול לכתחילה, אך הולד מהבעל השני **כשר**.⁽⁹²⁾

שלחה רב נחמן בר רב חסדא לקמיה דרבה: כי האי גוונא מאי? האם הגט כשר?

שלח ליה: בהא, אפילו רבי מאיר מודה שהוא כשר.

מאי טעמא? — משום דמאותה מלכות הוא, השלטון הזה משועבד למלכות המדינה ולכן נחשב הדבר כאילו כתב את שם המלכות.

והוינן בה: **ומאי שנא מפנטר שבעיר**, שקבלה בדינו שרבי מאיר פוסל בזה למרות שגם הוא משועבד למלכות המדינה?

ומשנינן: **התם**, בסנטר שבעיר, **זילא להו מילתא** השלטון שלו הוא הפחות חשוב

"היה במזרח וכתב במערב". אבל בשלום מלכות מודה רב לשמואל שחכמים מכשירים אפילו לכתחילה כשלא נכתב בו המלכות. וניחא לפי זה מנהגנו שהרי הלכה כחכמים.

ועוד כתבו, שלפי ר"ת מיושב היטב הגמרא דלהלן המוכיחה שחכמים מודים בשינה שמו ושמה שהולד ממזר, שאם לא כן "ליערבינהו וליתנינהו", דהיינו שיכתוב ביחד עם "היה במזרח" שדומה ל"שינה שמו", אלא מוכח שב"היה במזרח" הולד כשר וב"שינה שמו" הולד ממזר לחכמים. תוד"ה זו.

והראשונים כתבו, שהם אינם מקפידין רק לשם מלכות אחרת או לבנין הבית שהוא חשיבותא דידן, או חורבן הבית שהוא זכרון לתוקפו של נבוכדנצר, ועוד שהוא חשיבותא דידן שאנו מונין להפסק מלכות שלנו, ולא לתחלת מלכות של אחרים, אבל מה שמונין לבריאת העולם אין אדם מקפיד בכבוד שמים. והראיה שהמשנה לא הזכירה המנין לבריאת העולם שהוא רבותא טפי.

והריטב"א כתב להוכיח, שדוקא כשכתב לשם

92. כן כתב רש"י. והקשו התוס', שלפי זה חולק רב על רב יהודה אמר שמואל, שאמר לעיל שלפי חכמים אפילו לשם סנטר שבעיר מגורשת, ומשמע שאפילו לכתחילה יכולה לינשא בגט שלא נכתב בו המלכות, ואילו רב סובר שגם חכמים מודים שלכתחילה לא תינשא בגט כזה. ואם כן, הרי קיימא לן הלכתא כרב באיטורי, ומדוע אנו כותבין בגט לבריאת העולם.

ותירצו, שרק בימיהם, שהיו הגויים מונין בשטרותיהם למנין שנזכר מלכיהם, היה חשש של שלום מלכות אבל עכשיו גם הם אינם מוניים למלכיהם.

ועוד תירצו, שעכשיו אין המלכויות מקפידות על כך שיכתבו שנות מלכיהם. והראיה, שרבי מאיר הכשיר כשכתב לשם איסטנדרא כי המלכות אינה מקפדת על כך, משמע שהכל תלוי בקפידתם, וכשאינם מקפידים כשר גם בלא כתב שם המלכות.

ובשם ר"ת כתבו, שרב דאמר "זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים הולד כשר" לא קאי על שלום מלכות כמו שפירש רש"י אלא על

ודייקנין: **נישאו, אין!** רק כאשר נישאו הצרות לאדם אחר, אז הן נאסרות על היבם.

אבל אם רק זינו עם אדם אחר, ללא נישואין, **לא!** הן אינן נאסרות אז להתייבם ליבם לאחר זנותן.

וטעמו של דבר, משום שנישואין של יבמה לזר חמורים יותר מאשר זנות עמו. כי בנישאה לאחר, אם תחזור ליבם, יש חשש שיאמרו האנשים שהיבם חלץ לה קודם, ואחר כך נישאה לאותו אדם. וכאשר הלה גירש אותה, חזר היבם ונשאה. והרי הדבר הזה אסור בלאו של "אשר לא יבנה" — כיון שלא בנה היבם את בית אחיו לפני שלא יבמה, אלא חלץ לה]. שוב לא יבנה אותו, שאסור ליבם לשאת את חלוצתו.

אבל אם רק זינתה, אין חשש כזה, כי לזנות אין כל כך פרסום, וגם אלו היודעים מכך אינם סבורים שהיא חלצה קודם, אלא מניחים שזו היתה פריצת בעלמא, שזינתה ללא חליצה. ולכן היא מותרת ליבם.

ואם כן, יש להקשות:

לימא, תיהוי מכאן תיובתא דרב המנונא.

דאמר רב המנונא: שומרת יבם שממתינה ליבום שזינתה אסורה ליבמה ואילו ממשנתנו משמע שאם זינתה בלבד מותרת ליבם?

ומודים חכמים לרבי מאיר, שאם שינה בגט את שמו של הבעל או שמחה של האשה או שם עירו או שם עירה שהולד ממזר.⁽⁹³⁾

אמר רב אשי: אף אנן נמי תנינא במשנתנו שחכמים מודים ב"שינה שמו" שהולד ממזר.

שכך שנינו: **שינה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה — תצא מזה ומזה, וכל הדרכים האלו בה.**

מאן קתני לה, מי הוא התנא ששנה דבר זה במשנה?

אילימא רבי מאיר, אם כן, **ליערבינהו וליתנינהו** ביחד עם הדין של תחילת המשנה, ששינה את שם המלכות, שהרי הם מאותו ענין, שהגט פסול משום שלא נכתב כדין, ומדוע חילקה המשנה אותם לשני ענינים שונים?

אלא, שמע מינה, שהסיפא של "שינה שמו", לדברי רבנן היא, ולכן כתבה אותה המשנה בנפרד, כי רק שם מודים חכמים שהולד ממזר.

ומסקינן: **אכן שמע מינה!**

שנינו במשנה: **כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות,** הלכו הצרות האלו ונישאו, ונמצאו אלו איילונית, תצא מזה ומזה.

ודאי אינו נפסל רק כאשר כתב לשום מלכות אחרת.

93. כי בזה הפסול מדאורייתא. תורי"ד. וראה בהערה 85 ובתו"ט מ"ז.

מלכות אחרת פסול אבל כשלא כתב כלל שום מלכות כשר, שהרי אם לא כתב כלל זמן בגט מודה רבי מאיר שהולד כשר כמבואר להלן [פו א], אף שבגט בלא זמן אין בו שום מלכות, אלא

ואף כאן, אנו אוסרים על הצרה להתייבם רק כאשר היא נישאה לאדם אחר, מן הטעם הזה, שיאמרו שהיבם חלץ לה קודם נישואיה לשני, ונמצא עובר היבם ביאסור של "לא יבנה".

אבל בזינתה, שכאמור אין את החשש הזה, היא אכן מותרת להתייבם ולא כדעת רב המנונא.

שנינו במשנה: **הכונס את יבמתו**, והלכה צרתה ונישאת לאחר, ונמצאת זו שהיתה איילונית, תצא מזה ומזה.

וצריכא. הוצרכה המשנה להשמיענו את שני האופנים שצרות שהיו חייבות ביבום נישאו בטעות ללא יבום, שנוהגות בהם כל החומרות של המשנה. על אף שהאופנים דומים.

דאי אשמעינן רק בהך קמייתא, שהתברר שהערוה, שמכחה נפטרו הצרות, היא איילונית, הוה אמינא שדוקא שם קונסים את הצרה ומטילים עליה את כל החומרות, משום דלא איקיים מצות יבום, שהיא מיהרה להינשא על סמך הערוה שפוטרת אותה, ולא בגלל שהיא סברה שכבר נתקיימה מצות היבום.

אבל הכא, בסיפא, דאיקיים מצות יבום,

ומשנינן: לא תדייק כך מהמשנה, ולכן לא תהיה מכאן תיובתא לרב המנונא!

אלא, נישאו, והוא הדין לזינו. שגם בזינו הן נאסרות על היבם כדעת רב המנונא.

והאי דקתני במשנתנו "נישאו", לישנא מעליא נקט. ש"שנישאו" הוא כינוי לזנות.

ואיכא דאמרי סוגיא זאת באופן הפוך:

יש לנו לבאר את המשנה: נישאו, והוא הדין לזינו.

לימא מסייע ליה משנתנו לרב המנונא, דאמר רב המנונא: שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה.⁽⁹⁴⁾

ורחינן: לא! אלא נישאו דוקא קתני, משום דמיחלפא, שזה דומה ומתחלף באשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו עדים והעידו שבעלה מת, והיא הלכה ונישאה לאדם אחר, ואם הגיע בעלה, אנו אוסרים אותה לחזור אליו, למרות שנישואיה אלה הם בגדר אונס, ואנוסה מותרת לבעלה, כי שמא יאמרו אנשים שבעלה הראשון גירש אותה קודם נישואיה לשני, והשני גירש אותה, ונמצא שבעלה הראשון עובר באיסור של מחזיר גרושתו לאחר נישואין.⁽⁹⁵⁾

לאוסרה על בעלה הראשון אלא "מתוך שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלתה", דהיינו שקנסוה לדונה כאינה אנוסה מתוך שלא דייקה לברר היטב אם אכן מת בעלה. וזה לא שייך כאן ביבמה.

וביאר הרמב"ן, שכוונת הגמרא היא, שגוזרים ביבמה שלא תחזור ליבמה כדי שלא יבואו

94. לכאורה איך הראיה לרב המנונא, דמה הכרח שהוא הדין לזינו. וביאר הרמב"ן, כיון שהגמרא עדיין לא ידעה הטעם דמיחלפא, על כרחך אינה אסורה לראשון אלא רק משום שזינתה תחתיו.

95. כך פירש רש"י. והרמב"ן הקשה עליו, שמהסוגיא ביבמות משמע שאין זה הטעם

שהצרה נישאה בגלל שהיא חשבה שכבר נתקיימה מצות היבום על ידי היבמה, אלא שנתברר בסוף שהיא איילונית, **אימא לא** נקנוס אותה, כי היא לא היתה צריכה להמתין יותר.

לכן צריכה המשנה להשמיענו שגם באופן כזה קונסים אותה.

ואי אשמעינן הכא, בסיפא, הוה אמינא שדוקא כאן קונסים אותה, **משום דקא רמיא קמיה**, שתי היבמות נפלו מלכתחילה ליבום בבת אחת, וזו שנישאה, ידעה שיש גם עליה זיקת יבום, והיה עליה להמתין עד שתדע בודאות שהיבום של צרתה תפס, דהיינו שיצאה צרתה מידי ספק איילונית, ואז היא נפטרת מזיקת היבום. ומאחר שלא המתינה, יש לקונסה.

אבל התם, ברישא, בצרת ערוה, **דלא רמיא קמיה**, שכבר בתחילת הנפילה לפני היבום היתה סבורה הצרה שהיא איננה זקוקה ליבום, בגלל הערוה שמוציאה אותה מידי זיקת יבום, ומאחר שהיא בעיניה בחזקת מסולקת מיבום, לא היה לה להעלות על דעתה שהיא צריכה להמתין עד שיתברר שהערוה אינה איילונית. ולכן **אימא לא** נקנוס אותה.

צריכא. לכן המשנה הוצרכה להשמיענו גם את האופן הזה שגם כאן קונסים אותה.

שנינו במשנה: **כתב הסופר, וטעה, ונתן גט לאשה ושובר לאיש, וכו'.**

רבי אלעזר אומר: אם לאלתר יצא, אין זה גט. אם לאחר זמן יצא הרי זה גט.

והוינן בה: **היכי דמי "לאלתר", והיכי דמי "לאחר זמן"?** מהו פרק הזמן שעדיין נקרא לאלתר?

ומשנינן: **אמר רב יהודה אמר שמואל: כל זמן שהם יושבין ועסוקין באותו ענין בדברי גירושיה, זהו "לאלתר", ואז הבעל נאמן לומר שהחליפו ביניהם את הגט והשובר.**

עמדו מאותו ענין, זהו "אחר זמן", שאז הבעל כבר אינו נאמן לומר שהחליפו ביניהם את שטרותיהם.

ורב אדא בר אהבה אמר: כל זמן שהאשה לא נישאת לאדם אחר, זהו "לאלתר".

נישאת לאדם אחר, זהו "לאחר זמן". (96)

ומקשינן: **תנן במשנתנו: אם יצא לאחר זמן**

96. רש"י פירש במשנה שהחשש שמא עשו הבעל והאשה קנוניא ביניהם שתיאסר על השני ותחזור אליו.

והקשו תוס' שהרי הראשון ממילא לא יוכל להחזירה דתצא מזה ומזה. ותירצו שלפעמים הבעל אינו שם לב שאסור להחזירה ועושה קנוניא. תוד"ה לא [פא א]

להתיר גם באשה שהלך בעלה למדינת הים לחזור לראשון.

ובעיקר הטעם באשה שהלך בעלה למדינת הים ראה ברש"י תחילת פרק האשה רבה ביבמות שמבאר גם כן כרמב"ן. והרמב"ם [גירושינ י ד] כתב הטעם כרש"י כאן משום מחזיר גרושתו. וראה שם משנה למלך.

הרי זה גט לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני.

בשלמא לרב אדא בר אהבה שרק לאחר שנישאר לבעל שני נקרא לאחר זמן, היינו דקתני שהוא אינו נאמן לאבד זכותו של שני.

אלא לשמואל, שמיד עם עמדם מאותו ענין כבר אין הבעל נאמן, **מאי "שני"?** הלא עדיין לא נישאה כלל לשני!

א-א ומשינן: **זכות הראויה לשני**. כיון שעמדו מאותו ענין, ויצאה מלפני העדים בחזקת מגורשת, זכתה להינשא לשני, והבעל אינו נאמן לשלול ממנה זכותה. (97)

מתניתין:

כתב הבעל גט לגרש את אשתו, ונמלך שלא לגרשה —

בית שמאי אומרים: פסלה מן הכהונה!

שהואיל והגט כבר נכתב, יש כאן "ריח הגט", (98) ודינה כגרושה שאסורה לכהן [אם בעלה מת, או שהוא בעצמו כהן].

ובית הלל אומרים: אם נמלך מלגרש, ודאי לא נפסלה מן הכהונה.

אלא יותר מכך, **אף על פי שנתנו לה את הגט**, אלא שנתנו לה **על תנאי, ולא נעשה** [נתקיים] **התנאי**, ונתבטל הגט — **לא פסלה מן הכהונה**, ואין לה כלל דין גרושה.

גמרא:

שלח ליה רב יוסף בריה דרב מנשה מדוויל [שם מקום] **לשמואל:**

ילמדנו רבינו: מעשה בא לפנינו בכהן שכתב גט לאשתו, ונמלך ולא נתן לה בסוף את הגט. **ויצא עליו קול בעיר: איש פלוני כהן, כתב גט לאשתו, והרי היא יושבת תחתיו, ומשמשתו!**

מלפני עדים בחזקת מגורשת, וזכתה להנשא לשני, לאו כל כמינה להפקיע זכות עצמה. והקשה על זה, האיך אפשר שלא נאמינה שהיא אינה מגורשת, הא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא שהיא אשת איש ואסורה לעולם.

[וכנראה שאלתו רק לשמואל שעדיין לא נישאה, דלרב אדא בר אהבה לא קשה, דקימא לן שאשה האומרת טמאה אני לך אינה נאמנת דשמה עיניה נתנה באחר]

וראה עוד בתפארת יעקב ובאילת השחר.

98. כן כתב המאירי. והריטב"א כתב שבית שמאי גוזרים כתיבה אטו נתינה. והחתם סופר מבאר שבית שמאי אינם

97. נתבאר על פי מהרש"ל בדעת רש"י, שלשמואל אין הטעם משום קנוניא שהרי קודם נישואין מה שייך קנוניא, אם הם מתחרטין על הגט יקדשנה שנית [ומהאי טעמא כתב הרא"ש דלא מסתבר טעמא דשמואל, והלכה כרב אדא בר אהבה], אלא שהאשה טוענת שהיא קיבלה את הגט ואחר כך נתחלף לה הגט עם בעלה, והוא צווח שמלכתחילה נחלפו להם השטרות, הוא אינו נאמן לשלול זכותה לינשא לאחר.

והמהרש"א מבאר, שגם לשמואל שייך קנוניא כגון שהוא כהן ומתחרט על הגט ורוצה לבטלו מעיקרא.

ומרע"א משמע גם כן שמשפרש כמהרש"א שחיישינן לקנוניה ביניהם, שמבאר כיון שיצתה